

Analiza mogućnosti *neformalnog građanskog odgoja i obrazovanja*

SLUČAJ HRVATSKE, FINSKE, AUSTRIJE I RUMUNJSKE

IMPRESSUM

AUTORICA

doc.dr.sc. Monika Pažur

DIZAJN

Bojan Crnić

ISBN 978-953-7960-54-4

Zagreb, ožujak 2024.

NAKLADNIK

Gong

IZVRŠNA DIREKTORICA

Oriana Ivković Novokmet

Ulica Antuna Mihanovića 14

10 000 Zagreb

gong@gong.hr

www.gong.hr

Publikacija je sufinancirana sredstvima Europske unije i uz potporu Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva.

Stajališta izražena u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Gong-a i ne odražavaju nužno stajalište donatora.

Sufinancira
Europska unija

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva

uvod

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo definirano je Svjetskim programom za obrazovanje za ljudska prava UN-a¹ (2004) kao „obrazovanje, treninzi i informacije čiji je cilj izgradnja univerzalne kulture ljudskih prava”. Pritom se ne teži isključivo promicanju znanja o ljudskim pravima i mehanizmima njihove zaštite, već se nastoji razviti vještine i stavove koji su potrebni za promociju, primjenu i zaštitu ljudskih prava u svakodnevnom životu. Na taj način ovaj tip odgoja i obrazovanja doprinosi demokratizaciji društva u cijelosti. Povelja Vijeća Europe o odgoju i obrazovanju za demokratsko građanstvo te odgoju i obrazovanju za ljudska prava², usvojena 2010. godine, ističe kako ovi pojmovi podrazumijevaju obrazovanje koje one koji u njemu sudjeluju oprema znanjem, vještinama, razumijevanjem, stavovima i ponašanjima uz pomoć kojih oni zauzimaju aktivnu ulogu u demokratskom životu, a sve s ciljem promicanja i zaštite demokracije, vladavine prava i temeljnih sloboda. Odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo znači obrazovanje, usavršavanje, podizanje svijesti, informiranosti, praksu i aktivnosti čiji je cilj da se učenike osnaži u njihovu doprinosu izgradnji i obrani opće kulture ljudskih prava u društvu, te da cijene raznolikost i preuzimaju aktivnu ulogu u demokratskom životu (Vijeće Europe, 2010). Drugim riječima, teži se stjecanju znanja i razumijevanja, razvijanju vještina i sposobnosti te stavova i vrijednosti unutar sadržajnih dimenzija ljudskih prava i temeljnih sloboda, političke pismenosti, gospodarskog i održivog obrazovanja, interkulturalnog obrazovanja te društvenih i socijalnih kompetencija.

Ovakav tip obrazovanja, moguće je i preporuča se, provoditi kako u formalnom obrazovanju tako i u oblicima neformalnog obrazovanja. Osnovna karakteristika neformalnog obrazovanja je da je ono dodatak, alternativa i/ili nadopuna formalnom obrazovanju u procesu cjeloživotnog učenja pojedinaca. Često se na njega gledao kao na osnovu za ostvarivanje prava na pristup obrazovanju svima. Služi za ljude svih dobnih skupina, može biti kratkog trajanja i/ili niskog intenziteta, a obično se pruža u obliku kratkih tečajeva, radionica ili seminara. Neformalno obrazovanje uglavnom vodi do kvalifikacija koje nadležna nacionalna obrazovna tijela ne priznaju kao formalne kvalifikacije ili uopće ne priznaju. Ipak, priznavanje (prethodnog) učenja kroz neformalno obrazovanje ili informalno učenje postalo je češće u mnogim zemljama u posljednjem desetljeću. ISCED 2011³ dopušta priznavanje kvalifikacija neformalnim obrazovanjem koje se stječu pokazanim stjecanjem vještina,

1 UN (2014). Svjetski program za obrazovanje za ljudska prava.

— [poveznica](#), posjećeno 7. ožujak 2024.

2 Vijeće Europe (2010). Council of Europe Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education.

— [poveznica](#), pregledano 25. veljače 2024.

3 UNESCO (2012). International Standard Classification of Education ISCED 2011.

— [poveznica](#), pregledano 25. veljače 2024.

znanja i kompetencija usporedive s uspješnim završetkom formalnog obrazovnog programa.

U akcijskom planu implementacije Svjetskog programa za obrazovanje o ljudskim pravima⁴ ističe se kako je ključan prioritet nastaviti poticati i kontinuirano provoditi programe neformalnog obrazovanja za ljudska prava, posebice one koji rade s djecom i mladima. Obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo postalo je prioritet i u obrazovnim politikama na razini Europe, a i samoj Europskoj uniji. Cilj je omogućiti mladima da razviju samosvijest kao članovi društvene skupine, a zatim posljedično postanu aktivni građani na lokalnoj, nacionalnoj ili europskoj razini. Vijeće Europe u svojoj Povelji o odgoju i obrazovanju za ljudska prava i demokratsko građanstvo (2010) posebno ističe značaj neformalnog obrazovanja u razvoju aktivnog građanstva, te kao ključne aktere tih aktivnosti navodi organizacije civilnog društva, kao i ostale organizacije koje se bave edukacijama i profesionalnim usavršavanjem. U Preporuci iz 2012. o obrazovanju za demokratsko građanstvo, Vijeće Europe posebno ističe važnost prepoznavanja svih onih dionika koji djeluju za ovu temu u području neformalnog obrazovanja i informalnog učenja. Slično tome, u zaključcima Vijeća Europske Unije o obrazovanju i obrazovnim treninzima⁵ iz 2009. ističe se kao jedan od četiri strateška cilja učenje i poučavanje o jednakosti, socijalnoj koheziji i aktivnom građanstvu, kroz jaču otvorenost ka neformalnom obrazovanju te kroz veću transparentnost i prepoznavanje ostvarenih obrazovnih ishoda. Na temelju opsežnog istraživanja EU-a i studije Europskog Parlamenta⁶, programi EU-a potiču cjeloživotno učenje o ljudskim pravima i demokratskom građanstvu kroz neformalne i formalne obrazovne aktivnosti.

U ovom radu provest će se analiza neformalnog obrazovanja u području građanskog odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj i u tri zemlje članice EU. S obzirom da obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo izravno doprinosi unapređenju stupnja demokracije u nekom društvu, za analizu su uz Hrvatsku odabrane 3 zemlje koje se nalaze na različitim stupnjevima razvoja demokracije. Na stranici Inicijative za globalno stanje demokracije⁷ države se rangiraju na godišnjoj bazi u okviru četiri kategorije: reprezentacija, prava, vladavina zakona i sudjelovanje. Države odabrane za ovu analizu su Finska (u top 5 u sve četiri kategorije), Austrija (koja se od EU zemalja nalazi u sredini unutar sve četiri kategorije) te Rumunjska,

4 UNESCO (2017). World programme for human rights education. Third Phase: Plan of Action. — [poveznica](#), pretraženo 25. veljače 2024.

5 Europska Unija (2009). Council conclusions of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training. — [poveznica](#), pregledano 25. veljače 2024.

6 Europski Parlament (2023). Građanski odgoj i obrazovanje u nacionalnim kurikulumima. — [poveznica](#), pregledano 25. veljače 2024.

7 — [poveznica](#), pregledano 26. veljače 2024.

koja se nalazi na posljednjim mjestima u sve 4 kategorije u odnosu na zemlje EU. Hrvatska je uglavnom pozicionirana između Austrije i Rumunjske.

Analiza je provedena u odnosu na (1) prepoznavanje obrazovnih ishoda u području građanskog odgoja i obrazovanja; (2) priznavanje kvalifikacija stečenih neformalnim obrazovanjem; te (3) izvore financiranja programa neformalnog obrazovanja.

*prepoznavanje
obrazovnih
ishoda u
području
građanskog
odgoja i
obrazovanja*

Građanski odgoj i obrazovanje ključna je komponenta razvoja funkcionalne demokracije. Pruža građanima znanja i vještine potrebne za razumijevanje složenih izazova s kojima se suočavaju naša društva te ih priprema da preuzimaju inicijativu za njihovo rješavanje. No, unatoč svojoj važnosti, nije imun na te iste izazove kojima se bavi. Jedan od najvećih izazova s kojima se danas suočava građansko obrazovanje je globalni fenomen koji se očituje u gubitku povjerenja građana u politiku i institucije. Posljedice takve političke apatije su višestruke, od niske izlaznosti na izbore, preko slabog političkog aktivizma, do nedovoljno razvijenih vještina medijske pismenosti koji onemogućuju kritičku procjenu informacija i donošenje informiranih odluka. Nadalje, diljem svijeta postoji rastuća društvena napetost između etničkih skupina što stvara okruženje sukoba i podjela, te time otežava dostizanje obrazovnog ishoda građanskog odgoja i obrazovanja: promicanje društvene kohezije i razumijevanja. Ove promjene sugeriraju da bi građanski odgoj i obrazovanje trebao imati jasno postavljene smjernice djelovanja na nacionalnoj razini, a njegovi obrazovni ishodi bi trebali odgovarati aktualnostima i promjenama koje se događaju u društvu. Ishodi bi trebali biti ponuđeni kao okvir u kojem mogu djelovati razni regionalni i lokalni konteksti. Da bi to bilo moguće, potrebno je kvalitetno inicijalno obrazovanje učitelja i nastavnika, koji su pripremljeni da sadržaje prilagode svakodnevici, a opet postignu ciljeve građanskog odgoja i obrazovanja. Dosadašnja istraživanja sugeriraju kako je potrebno građanski odgoj i obrazovanje uvrstiti u vidu obrazovnih ishoda u formalne odgojno-obrazovne sustave. U nastavku će se prikazati jesu li zadovoljeni kriteriji za formalnu provedbu građanskog odgoja i obrazovanja država uključenih u analizu: postoji li pravni okvir, na koji se način predviđa provedba, te postoje li i koji su obrazovni ishodi ovog programa na nacionalnoj razini⁸ (Tablica 1).

8 Informacije za ovaj dio analize su preuzete s stranica Europske komisije gdje se nalazi pregled nacionalnih politika o raznim elementima — [poveznica](#), pretraženo 6. ožujak 2024.

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
Postoji zakonski okvir specifično namijenjen GOO-u	✓	✓	✗	✗
Osiguravanje pravne i financijske podrške za provedbu neformalnih programa GOO-a	✓	✓	✗	✗
Provedba GOO-a kao zasebnog predmeta	✓	✓	✓	✗
Provedba GOO-a kao međupredmetne tema	✓	✓	✗	✓
Jasni obrazovni ishodi GOO-a	✓	✓	✗	✓

TABLICA 1: OSNOVNE INFORMACIJE O PROVEDBI GOO-A

Finska ima sveobuhvatan pristup građanskom odgoju i obrazovanju: provodi se kao zaseban predmet, kao međupredmetna tema te su njegovi sadržaji integrirani i u druge predmete. Škole na svim razinama obrazovanja moraju implementirati multidisciplinarnе module učenja relevantne za građanski odgoj i obrazovanje. Obavezan predmet postoji u nižem i u višem sekundarnom obrazovanju, započinje se provoditi kada učenici imaju 12 godina, a provodi se 5 godina. Pritom, učenici aktivno sudjeluju u planiranju sadržaja učenja i procesa predavanja. Elementi građanskog odgoja i obrazovanja koji uključuju sudjelovanje, volonterske aktivnosti, svijest o različitim oblicima građanske aktivnosti i utjecaj na društvo integrirani su u sve obrazovne aktivnosti i predmete. Najuže su povezani s povijesti, društvenim znanostima, geografijom, religijom i etikom, ekonomijom i zdravstvenim odgojem. Cilj građanskog odgoja i obrazovanje je podržati rast učenika u aktivne, odgovorne i poduzetne građane, a pritom se navode dva ključna ishoda: (1) učenike treba voditi da djeluju pluralistički u društvu koje razumije različitosti i poštuje ljudska prava i jednakost u skladu s vrijednostima i načelima demokracije; te (2) učenicima treba pružiti bazu znanja o tome kako društvo funkcionira i kako se kao građani mogu aktivno uključiti u njegov društveni i ekonomski razvoj. Na školsko okruženje se gleda kao na sigurno mjesto u kojem učenici trebaju vježbati i prakticirati kompetencije za izrastanje u aktivne građane koji koriste svoja demokratska prava i slobode odgovorno. Pravno su prepoznati i neformalni programi građanskog odgoja i obrazovanja. Na primjer, u Programu nacionalne demokracije za 2025. istaknut je kao jedan od ciljeva provedba obrazovnih programa za ljudska prava i demokratsko građanstvo, te se u okviru Programa nudi financiranje za organizacije koje ih provode.

U Austriji je Savezno ministarstvo obrazovanja, znanosti i istraživanja izdalo Opću uredbu o građanskom obrazovanju (Unterrichtsprinzip Politische Bildung, Grundsatzterlass 2015), koja uređuje provedbu građanskog odgoja i obrazovanja u sektoru formalnog obrazovanja. Također je izdalo Okvirnu uredbu o interkulturalnom obrazovanju (Grundsatzterlass Interkulturelle Bildung, 2017.) koja utječe na provedbu formalnih, ali i neformalnih programa vezano uz građanstvo. U austrijskim je školama građanski odgoj i obrazovanje integriran na različite načine: (1) kao nastavno načelo koje se integrira u sve nastavne predmete; (2) kao samostalni predmet ili kao dio modula integriranih u kombinirane predmete, od 7. razreda osnovne škole, u trajanju od minimalno 3 godine; te (3) kao aktivnosti u okviru zakonski definiranog i obvezatnog školskog partnerstva s relevantnim dionicima i uključivanja učenika u procese donošenja odluka. Obrazovni ishodi građanskog odgoja i obrazovanja kao međupredmetnog obrazovnog načela su: (1) doprinijeti stabilnosti i razvoju demokracije i ljudskih prava; (2) osnažiti pojedince da prepoznaju društvene strukture, odnose moći i potencijal za daljnji razvoj, te da ispitaju temeljne interese i vrijednosti, kao i da ih procijene i po potrebi mijenjaju u smislu vlastitih mišljenja; (3) prikazati demokratske načine sudjelovanja na svim društvenim i političkim razinama i omogućiti pojedincima da aktivno sudjeluju kao pojedinci, kao članovi društvenih skupina ili kao dio društva; (4) promicati interes za društvena pitanja i spremnost na sudjelovanje u političkom životu radi zagovaranja vlastitih interesa, interesa drugih i pitanja opće dobrobiti; (5) otvoriti temeljna politička pitanja, npr. legitimacija političke moći i njezina kontrola, pravedna raspodjela resursa, odgovoran i resursno prijateljski pristup prirodi i okolišu, jednakost političkih prava; (6) omogućiti pojedincima prepoznavanje, razumijevanje i procjenu različitih političkih koncepata i alternativa; (7) razviti okruženje koje se temelji na demokratskim načelima i vrijednostima kao što su mir, sloboda, jednakost, pravda i solidarnost; te u tom kontekstu, doprinosi prevladavanju predrasuda, stereotipa, rasizma, ksenofobije i antisemitizma, kao i seksizma i homofobije; te (8) ukazati da su pravedni poredak mira i pravedna raspodjela resursa nužni za opstanak čovječanstva, te da to zahtijeva globalne, usklađene napore, ali također treba shvatiti kao osobnu obvezu.

Trenutno u Hrvatskoj ne postoji nacionalna strategija koja bi bila isključivo posvećena razvoju socijalnih i građanskih kompetencija djece i učenika. Prvi pokazatelji shvaćanja važnosti odgovarajuće prilagodbe obrazovnog sustava kako bi se olakšao razvoj građanskih kompetencija mladih pojavili su se 1999. godine usvajanjem programa pod obećavajućim nazivom «Nacionalni program obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo». Godine 2010., usvajanjem Nacionalnog okvirnog kurikulumu, građanski odgoj i obrazovanje je označeno kao zasebna domena, postavljajući temelje za razvoj novog kurikulumu. Tijekom tog procesa izrađen je Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, čiju je eksperimentalnu provedbu odobrilo bivše Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta 2012. godine.

Kurikulum je predviđao razvoj građanskih kompetencija učenika kroz šest strukturnih dimenzija: ljudska prava, politička, društvena, (inter)kulturalna, ekološka i ekonomska dimenzija. Unatoč pozitivnoj ocjeni pilot verzije Kurikuluma, u škole je uveden novi interdisciplinarni i međupredmetni model, koji se razlikuje od testiranog (Pažur, 2017)⁹. Program nije uključio nijedan od prijedloga učenika i nastavnika iz prethodne faze eksperimentalne provedbe, niti je uveo nove sadržaje vezane uz ljudska prava, interkulturalno obrazovanje ili građansko sudjelovanje. Od 2019. godine na snazi je novi Kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. U Hrvatskoj se posljednja dva desetljeća vodi javna rasprava o potrebi uvođenja građanskog odgoja i obrazovanja u škole. Međutim, unatoč jasno artikuliranim potrebama i određenom stupnju političkog konsenzusa, integracija ovog sadržaja bila je, u najboljem slučaju, sporadična i ovisna o motivaciji i dobroj volji pojedinih nastavnika i škola. Zbog nezadovoljstva postizanja obrazovnih ishoda građanskog odgoja i obrazovanja međupredmetnom provedbom, veliki broj lokalnih i regionalnih samouprava samostalno uvode i provode građanski odgoj i obrazovanje kao izvannastavnu aktivnost u školama. U Kurikulumu međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole ciljevi učenja i poučavanja su: (1) razvijati građansku kompetenciju koja učenicima, kao informiranim, aktivnim i odgovornim članovima društvenih zajednica na svim razinama, omogućuje učinkovito obavljanje građanske uloge; (2) usvojiti znanja o ljudskim pravima, političkim konceptima, procesima i političkim sustavima te obilježjima demokratske zajednice i načinima sudjelovanja u njezinu političkom i društvenom životu; (3) promicati vrijednosti ljudskih prava (ljudsko dostojanstvo, slobodu, ravnopravnost i solidarnost), demokratska načela u zajednici unutar i izvan školskoga života, razvijati kritičko mišljenje i vještine argumentiranja te komunikacijske vještine potrebne za društveno i političko sudjelovanje u procesu oblikovanja cjelovitog iskustva aktivnog građanstva; te (4) u demokratskom školskom ozračju i široj demokratskoj zajednici razvijati Ustavom propisane temeljne vrijednosti - slobodu, jednakost, etičnost, moral, obiteljske vrijednosti i vrijednost braka, nacionalnu ravnopravnost i ravnopravnost spolova, mirotvorstvo, socijalnu pravdu, poštivanje prava čovjeka, nepovredivost vlasništva i doma, očuvanje prirode i čovjekova okoliša, vladavinu prava i demokratski višestranački sustav.

U Rumunjskoj ne postoji posebna nacionalna strategija ili propis koji se odnosi na razvoj društvenih i građanskih kompetencija. Građanski odgoj i obrazovanje spominje se među ostalim elementima u Strategiji za mlade za razdoblje od 2021.-2025. godine. Provodi se kao obvezni predmet u osnovnom i nižem srednjem obrazovanju, počinje kada učenici imaju 11 godina, a traje otprilike 4 godine.

9 Pažur, M. (2017). Pregled razvoja građanskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj od 1999. do danas, *Školski vjesnik*, 66 (4), 605-618.

Međutim, ne postoji propisan preporučeni broj sati provedbe. Također, može biti i integriran u razne izborne predmete, npr. obrazovanje za društvo, europsko obrazovanje, interkulturalno obrazovanje. Ne postoji međupredmetna provedba, već je integriran samo kao dio općih obrazovnih načela. Obrazovni ishodi usmjereni su ka: (1) razvoju političke pismenosti; (2) stjecanju kritičkog mišljenja i analitičkih vještina; (3) razvoju određenih vrijednosti, stavova i ponašanja važnih za sudjelovanje u demokratskom društvu; (4) poticanju aktivnog sudjelovanja i angažmana na razini škole i na razini zajednice¹⁰.

Kvalitetna provedba programa građanskog odgoja i obrazovanja, bilo da se odvija u sklopu formalnog ili neformalnog obrazovnog sustava moguća je kada postoji pravni okvir za isto, kada postoji sustav financijske i druge podrške za provođenje tih programa, te kada postoji jasan stručni okvir (u vidu obrazovnih ishoda) koji usmjerava djelovanje aktera. Na temelju analize moguće je zaključiti kako države na višoj razini razvoja demokracije, Finska i Austrija obje imaju pravne dokumente kojima je definiran okvir za provedbu građanskog odgoja i obrazovanja. Nadalje, obje države imaju razvijene programe kojima omogućuju i čak pružaju financijsku podršku u provedbi neformalnih programa GOO-a. Rumunjska i Hrvatska nemaju uređen pravni okvir za provedbu GOO-a, kao ni dokumente koji potiču i pružaju potporu provedbi neformalnih programa u ovoj sferi. Što se tiče same implementacije građanskog odgoja i obrazovanja, sve tri države uključene u analizu uz Hrvatsku, imaju obavezan predmet u okviru nižeg i/ili višeg sekundarnog obrazovanja, koji se mora provoditi između 3 i 5 godina školovanja. Predmet ne postoji jedino u Hrvatskoj. Nadalje, zemlje s razvijenijim stupnjem demokracije, Finska i Austrija, provode dodatno i GOO kao međupredmetnu temu, jasno navodeći obrazovne ishode i sadržaje koji spadaju u to područje. Ozbilnost jedne države u razvoju demokratskog građanstva očituje se kroz stupanj definiranja određenog područja. Ova analiza ukazala je kako zemlje na višoj razini demokracije imaju uređen sustav provedbe građanskog odgoja i obrazovanja, što na pravnoj, što na stručnoj razini, promišljajući i omogućavajući njegovu provedbu i u okviru formalnog i u okviru neformalnog odgojno-obrazovnog sustava. Hrvatska ima od država uključenih u analizu najmanju razinu uređenosti sustava, čime sugerira i najmanju zainteresiranost onih koji oblikuju nacionalne odgojno-obrazovne politike za razvoj aktivnih i odgovornih građana.

10 European Commission, European Education and Culture Executive Agency, *Građanski odgoj i obrazovanje u školama u Europi : 2017*, Publications Office, 2018, — [poveznica](#)

*priznavanje
kvalifikacija
stečenih
neformalnim
obrazovanjem u
području G00-a*

Priznavanje kvalifikacija stečenih neformalnim obrazovanjem pitanje je nacionalne ili u nekim državama regionalne odgojno-obrazovne politike, ali jednako se odnosi na obrazovne programe različitih tema – pa tako i građanskog odgoja i obrazovanja. Vijeće Europe u Preporuci iz 2012 o validaciji neformalnog obrazovanja i informalnog učenja¹¹ ističe kako bi zemlje trebale početi razvijati postupke na nacionalnoj razini za priznavanje i vrednovanje neformalnog i informalnog učenja. Kao preduvjet za validaciju važno je da programi neformalnog obrazovanja sadrže podatke o individualnim obrazovnim ishodima koji su se stekli putem programa, kao i dokumentiran proces stjecanja istih, procjenu stupnja dostizanja pojedinih obrazovnih ishoda te certifikat u kojem se nalaze navedeni elementi. U Tablici 1 prikazane su osnove za validaciju kvalifikacija stečenih neformalnim obrazovanjem država uključenih u ovu analizu¹² (Tablica 2).

Rezultati analize, vidljivi u Tablici 2, sugeriraju kako u Hrvatskoj, u odnosu na ostale države postoji najmanja razina priznavanja stručne kvalifikacije stečene u području neformalnog obrazovanja. Nadalje, mogućnost validacije neformalnih programa nije pravno prepoznata niti su razvijeni osnovni elementi koji bi omogućili isto. Ukoliko imamo na umu da je građanski odgoj i obrazovanje trenutno u hrvatskom odgojno-obrazovnom sustavu implementiran kao međupredmetna tema te ne postoji inicijalno obrazovanje kojim bi nastavnice i nastavnici stekli kvalifikaciju za ove sadržaje, priznavanjem kvalifikacija stečenih neformalnim programima zasigurno bi bilo rješenje koje bi vodilo ka kvalitetnoj implementaciji ovih tema u odgojno-obrazovni sustav.

11 Europska Unija (2012). Council Recommendation on the valisation of non-formal and infromal learning.

— [poveznica](#), pretraženo 26. veljače 2024.

12 Analiza je izrađena na podacima iz 2018. godine dostupnim u okviru nacionalnih izvještaja.

— [poveznica](#), pretraženo 26. veljače 2024.

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
UNAPRIJED DOGOVOREN OKVIR ZA VALIDACIJU	Postoje dogovoreni načini validacije u svim sektorima (5 ¹³) u području obrazovanja	Postoje dogovoreni načini validacije u svim sektorima u području obrazovanja	Postoje dogovoreni načini validacije u 2 sektora u području obrazovanja	Ne postoje dogovoreni načini validacije u području obrazovanja
RAZVIJENA PRAVNA PODLOGA ZA VALIDACIJU NFO	Postoji zakonska osnova, koja je unaprijeđena 2017. godine, koja daje jasne preporuke za validaciju	Nacionalna validacijska strategija (2017)	Nema posebnog dokumenta, prepoznato kao opcija u nekoliko drugih dokumenata koji se odnose na cjeloživotno učenje	Ne postoji dokument kojim se definira validacija na nacionalnoj razini
PRIZNAVANJE RAZINE KVALIFIKACIJE	Priznaje punu i/ili djelomičnu formalnu kvalifikaciju	Priznaje punu i/ili djelomičnu formalnu kvalifikaciju	Priznaje punu i/ili djelomičnu formalnu kvalifikaciju	Ne postoji sustav priznavanja kvalifikacija

TABLICA 2: OSNOVE ZA VALIDACIJU KVALIFIKACIJA STEČENIH NEFORMALNIM OBRAZOVANJEM

Diljem Europe nevladine organizacije ključni su igrači u pružanju neformalnog građanskog odgoja i obrazovanja. Pritom, radi se o rasponu nevladinih organizacija od velikih uspostavljenih organizacija do malih grupa u zajednici. Često je njihov rad usmjeren na vrlo na konkretne teme ili područja, kao što su ljudska prava, zaštita okoliša ili angažman mladih. The CIVICS Innovation Hub je proveo istraživanje o provedbi građanskog odgoja i obrazovanja u 21 europskoj državi¹⁴, između ostalog uključene su bile i Finska, Austrija, Hrvatska i Rumunjska. U istraživanju su sudjelovale osobe koje provode programe građanskog odgoja i obrazovanja. Prepoznavanje sektora iz kojih dolaze te osobe je pokazatelj iz koje obrazovne sfere dolaze akteri koji provode građanski odgoj i obrazovanje. U Finskoj su ispitanici podjednako uključeni u neformalni i informalni rad građanskog odgoja i obrazovanja (po 85,7 % njih). Gotovo svi ispitanici koji su detektirani kao oni koji rade na programima građanskog odgoja i obrazovanja su zaposleni u organizacijama civilnog društva (92,9 %). Svi građanski edukatori iz Finske koji su odgovorili na anketu provode

13 5 sektora u području obrazovanja i obrazovnih treninga su: visoko obrazovanje, početno strukovno obrazovanje i osposobljavanje, naknadno/dodatno strukovno obrazovanje i osposobljavanje, obrazovanje odraslih, osnovno obrazovanje

14 Slavkova, L. i Kurilić, M. (2023). Great expectations: Demands and realities of civic education in Europe. The CIVICS Innovation Hub.
— [poveznica](#), pretraženo 6. ožujak 2024.

aktivnosti koje se odvijaju na nacionalnoj razini. U Austriji se radilo o 37 građanskih edukatora, od kojih je većina provodila aktivnosti u neformalnom (70,3 %) i informalnom (62,2 %) okruženju. Većina ih radi u neprofitnim organizacijama (81,1 %). Najviše se aktivnosti vezane uz građanski odgoj i obrazovanje odvijaju lokalno (67,6 %) ili regionalno (62,2 %). Usprkos izazovima s kojima se Hrvatska suočava, postoji veliki broj onih koji djeluju u području građanskog odgoja i obrazovanja, te je ovaj upitnik ispunilo čak 48 osoba koje rade na programima GOO-a. Gotovo svi (93,8 %) bili su uključeni u aktivnosti neformalnog građanskog obrazovanja. Većina ispitanika (64,6 %) izvijestila je o provedbi aktivnosti u neformalnom okruženju, a slijedi ih samo 25% onih koji su radili u formalnom okruženju građanskog obrazovanja. Većina aktivnosti odvija se lokalno (72,9 %). U Rumunjskoj, upitnici za mapiranje dopri su do 16 građanskih edukatora, od kojih su mnogi uključeni u neformalne programe građanskog odgoja i obrazovanja (81,3 %) i rad na neformalnom građanskom obrazovanju (68,8 %). Ispitanici su uglavnom bili predstavnici udruga (75 %) i nevladinih organizacija (68,8 %).

Ovo istraživanje ukazuje kako se većina aktivnosti vezana uz građanski odgoj i obrazovanje odvija u neformalnoj sferi, većinski ju provode organizacije civilnog društva te djeluju lokalno, odgovarajući na lokalne potrebe. Sve navedeno argumentacija je za to da bi u Hrvatskoj trebalo doći do veće razine validacije kvalifikacija stečenih ovim putem, kako bi se detektirali stručnjaci za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja, a time se i unaprijedila kvaliteta implementacije ovih sadržaja.

*Izvori
financiranja
programa
neformalnog
obrazovanja za
građanski odgoj
i obrazovanje*

Izvori financiranja aktera koji djeluju u području građanskog odgoja i obrazovanja igraju ključnu ulogu u njihovoj sposobnosti da učinkovito obavljaju svoj posao. Postoje različiti resursi financiranja međutim kada govorimo o neformalnim programima GOO-a najčešće se radi o nacionalnom javnom financiranju, te o financiranju putem EU fondova (Tablica 3).

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
NACIONALNO JAVNO FINANCIRANJE	100 %	84 %	38 %	85 %
EU FONDOVI	64 %	32 %	63 %	83 %

TABLICA 3: KOJI POSTOTAK ORGANIZACIJA KOJE PROVODE GOO JE FINANCIRANO IZ KOJIH IZVORA (2022. GODINE)

U Tablici 3 vidljivo je kako se dostupnost određenih programa koji podržavaju građanski odgoj i obrazovanje znatno razlikuje od zemlje do zemlje. Finska ima niz takvih programa, koji se oslanjaju isključivo na nacionalno javno financiranje, koje se dodatno osnažuje sredstvima iz EU fondova. Međutim, Rumunjska, dobiva najmanje nacionalnih javnih sredstava i nalaze se na dnu ljestvice svih država u EU koje ostvaruju sredstva za rad na programima GOO-a iz nacionalnih sredstava. Hrvatski akteri se u velikoj mjeri financiraju podjednako i iz nacionalnih javnih sredstava, kao i iz sredstava EU fondova.

Zanimljiv je podatak o prosječnom godišnjem budžetu s kojim raspolažu organizacije civilnog društva, koje su uglavnom odgovorne za provođenje neformalnih programa građanskog odgoja i obrazovanja (Tablica 4). Vidljivo je kako u Finskoj više od polovice organizacija na godišnjoj bazi raspolaže s više od 500.000 EUR kako bi provodila aktivnosti. U Rumunjskoj i Hrvatskoj više ili oko polovice organizacija raspolaže s manje od 100.000 EUR godišnje, što ukazuje na limitirane resurse za provođenje aktivnosti iz područja građanskog odgoja i obrazovanja. U Austriji oko 40% organizacija raspolaže s više od 100.000 EUR godišnje, što navodi i oko 50% organizacija iz Hrvatske. Zanimljivo je primijetiti da znatan dio ispitanika nije otkrio podatke o svom proračunu. To može ukazivati na nevoljkost dijeljenja financijskih informacija zbog neprijateljskog okruženja za organizacije civilnog društva u dotičnoj zemlji ili prisutnost subjekata s proračunima znatno većim ili nižim od onih službeno objavljenih.

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
DO 5.000 EUR	0 %	8 %	13 %	8 %
5.001 – 50.000 EUR	0 %	11 %	25 %	10 %
50.001 – 100.000 EUR	21 %	11 %	25 %	25 %
100.001 – 500.000 EUR	7 %	27 %	13 %	46 %
VIŠE OD 500.001 EUR	57 %	11 %	13 %	6 %

TABLICA 4 PROSJEČAN GODIŠNJI BUDŽET ORGANIZACIJA CIVILNOG DRUŠTVA (RAZLIKA U POSTOTKU PREDSTAVLJA ORGANIZACIJE KOJI NISU ŽELJELE ODGOVORITI NA OVO PITANJE)

U odnosu na sredstva koje organizacije stječu iz europskih sredstava, projekti koji su usmjereni na provedbu programa vezanih uz građanski odgoj i obrazovanje u Europi su višestruki, dio njih dolazi s razine EU, a dio njih od strane Vijeća Europe.

Na svojoj internetskoj stranici Vijeće Europe (CoE) sebe opisuje kao «vodeću organizaciju za ljudska prava». Uključuje 47 država članica, od kojih su 27 članice Europske unije. Sve države članice Vijeća Europe potpisale su Europsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koja je temeljni ugovor osmišljen za zaštitu ljudskih prava, demokracije i osiguravanje vladavine prava. Jedno od ključnih područja djelovanja Vijeće Europe jest područje obrazovanja. U okviru svog djelovanja Vijeće Europe kreira materijale za provedbu neformalnih programa iz područja građanskog odgoja i obrazovanja, ali i financira nacionalne treninge i edukacije na teme ljudskih prava i demokratskog građanstva za razne skupine (mladi, mladi lideri, manjine itd.).

U svom Izvješću o građanima EU-a za 2020., Europska komisija je istaknula svoju predanost «poticanju osjećaja europskog identiteta među mladima kroz program Erasmus+, Europsku snagu solidarnosti te akcije Jean Monnet. Komisija se također obvezala testirati mogućnost korištenja drugih EU fondova, kao što su projekti kohezijske politike i Obzor Europa “za razvoj deliberativne i participativne demokracije kroz eksperimentiranje i istraživanje prakse, izazova i utjecaja procesa deliberativne demokracije na različite geografske razmjere i u različitim društvenim skupinama.

Cilj EU Erasmus + Europa jest stvaranje kohezivnijih i inkluzivnijih društva koja građanima omogućuju da igraju aktivnu ulogu u demokratskom životu. Obrazovanje i rad s mladima ključni su za promicanje zajedničkih europskih vrijednosti, te se tim programima treba poticati društvena integracija, jačanje međukulturalnog razumijevanja i razvijanje osjećaja pripadnosti zajednici s ciljem sprječavanja nasilne radikalizacije. Programi koji vode ostvarivanju ovih ciljeva implementiraju se u formi obrazovnih mobilnosti pojedinaca, ostvarivanju suradnji za inovacije i razmjenu dobrih praksi te kroz potpore razvoja i reformi politika.

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
ERASMUS + PROJEKTI MOBILNOSTI ZA MLADE	2 936 445.43 EUR 43 projekta 101 organizacija	2 390 557.60 EUR 59 projekata 326 organizacija	8 203 174.00 EUR 184 projekata 787 organizacija	3 007 930.73 EUR 74 projekta 318 organizacija
ERASMUS + PROJEKTI SURADNJE ZA MLADE	2 740 000.00 EUR 14 projekata 59 organizacija	3 920 000.00 EUR 27 projekata 98 organizacija	4 664 341.00 EUR 35 projekata 126 organizacija	2 380 000.00 EUR 16 projekata 62 organizacija
PROJEKTI POTPORE RAZVOJU POLITIKA ZA MLADE	320 000 EUR 1 projekt 1 organizacija	198 000 EUR 2 projekta 2 organizacije	1 511 760.00 EUR 4 projekta 26 organizacija	314 469.38 EUR 2 projekta 9 organizacija
JEAN MONNET AKCIJE	60 000 EUR 2 projekta 2 organizacije	113 000 EUR 4 projekta 4 organizacije	347 437 EUR 7 projekata 7 organizacija	158 000 EUR 6 projekata 6 organizacija
UKUPNO	6 056 445.43 EUR 60 projekata 163 organizacije	6 621 557.60 EUR 92 projekta 430 organizacija	14 726 712.00 EUR 230 projekata 946 organizacija	5 860 400.11 EUR 98 projekata 395 organizacija

TABLICA 5: SREDSTVA KOJA SU U OKVIRU ERASMUS + PROGRAMA OSTVARILE POJEDINE DRŽAVE U 2022. GODINI¹⁵

Iz podataka navedenih u Tablici 5 vidljivo je da je ponajviše sredstava iz projekata EU Erasmus+ Europa usmjereno u Rumunjsku, u kojoj je u 2022. godini 946 organizacija provodilo ili sudjelovalo u provedbi 230 projekata. Ukupno, organizacije su raspola-gale s oko 15 milijuna EUR. Hrvatska i Austrija su provele sličan broj projekata (Aus-trija 92, Hrvatska 98), a u provedbi je sudjelovalo oko 400 organizacija. Međutim, vidljivo je kako je Austrija ostvarila za provedbu projekata oko milijun EUR više od Hrvatske. Na taj način, Hrvatska je osigurala najmanje sredstava u okviru Erasmus + programa, a i više od pola tih sredstava namijenjeno je projektima mobilnosti. Za projekte suradnje, Hrvatska je ostvarila najmanje sredstava, skoro pa duplo manje od Rumunjske i Austrije.

Kako bi se uvidjelo na koje su teme usmjerena dobivena sredstva moguće je utvrditi koji postotak sredstava je bio dobiven pod kojim prioritetom Erasmus + programa. U Hrvatskoj projekti suradnje su doprinosili ponajviše digitalnoj transfor-maciji (65.39 %), potom inkluziji i raznolikosti (njih 56.07 %), zatim okolišu (53.28 %), te ponajmanje participaciji u demokratskom životu i građanskom angažmanu

15 — [poveznica](#), pretraženo 3. ožujak 2024.

(13.14 %). U odnosu na prioritete Erasmus + projekta u Finskoj projekti suradnje su doprinosili ponajviše okolišnim pitanjima (59.31 %), zatim podjednako digitalnoj transformaciji (52.80 %) i inkluziji i raznolikosti (48.62 %), a ponajmanje participaciji u demokratskom životu i građanskom angažmanu (16.58 %). Projekti suradnje u Austriji su doprinosili ponajviše okolišnim pitanjima (51.60 %), zatim digitalnoj transformaciji (48.09 %), pa inkluziji i raznolikosti (njih 41.01 %), a ponajmanje participaciji u demokratskom životu i građanskom angažmanu (20.93 %). U Rumunjskoj u odnosu na prioritete Erasmus + projekta podjednako su isti doprinosili digitalnoj transformaciji (54.31 %) i inkluziji i različitostima (50.74 %). Oko 34.88% projekata bavilo se okolišnim pitanjima, a njih 23.04% demokratskim životom i građanskom participacijom.

Programi Horizon 2020 and Horizon Europe ciljaju osiguranju globalne konkurentnosti Europe. Naglasak je stavljen na izvrsnu znanost, industrijsko vodstvo i društvenu borbu kao odgovor na suvremene izazove. Cilj je osigurati da Europa proizvodi znanost svjetske klase, uklanja prepreke inovacijama i olakšava rad javnog i privatnog sektora zajedno u pružanju inovacija.

Ostali programi EU koji omogućuju da države steknu financijska sredstva za provedbu neformalnih programa na temu građanskog odgoja i obrazovanja su: Europe for Citizens, Creative Europe, i European Solidarity Corps. Program Europe for Citizens podupire inicijative koje raspravljaju zašto i kako su totalitarni režimi koji su utjecali na modernu povijest Europe došli na vlast, te one koji nude druge perspektive i uvide u povijest Europe. Prioriteti za 2019. i 2020. su bili: obilježavanje velikih povijesnih prekretnica u novijoj europskoj povijesti; civilno društvo i građansko sudjelovanje pod totalitarnim režimima; antisemitizam, anticiganizam, ksenofobija, homofobija i drugi oblici netolerancije; demokratska tranzicija i pristupanje Europskoj uniji. Program Creative Europe podupire umjetnike, dizajnere, filmaše, glazbenike i kazališne profesionalce u širokom rasponu inicijativa koje pomažu u konsolidaciji i izražavanju demokracije putem umjetnosti. European Solidarity Corps pomaže mladima da sudjeluju u projektima koji doprinose razvoju zajednice, u širokom spektru područja: obrazovanje, građanstvo i demokratsko sudjelovanje, okoliš i prirodni zaštita, migracije, kulture i druga. U Tablici 5 vidljivo je kako se najveći broj ovih projekata, od država uključenih u analizu, provodi u Rumunjskoj, potom ju slijedi Hrvatska, pa Austrija i na kraju Finska. Drugim riječima, očigledno ponajviše projekata je aktualno u državama na slabije razvijenim razinama demokracije, što sugerira kako nevladine organizacije pokušavaju neformalnim programima unaprijediti razinu vladavine prava i participacije.

	FINSKA	AUSTRIJA	RUMUNJSKA	HRVATSKA
EUROPE FOR CITIZENS	15	34	164	48
CREATIVE EUROPE	16	23	18	36
EUROPEAN SOLIDARITY CORPS	76	61	182	81
UKUPNO	107	118	362	165

TABLICA 6: PREGLED PROJEKATA AKTUALNIH U 2023. GODINI IZ PROGRAMA EU-A

Zaključno, financiranje i resursi za neformalne programe građanskog odgoja i obrazovanja ograničeni su i nedosljedni. Mnoge organizacije civilnog društva bore se kako bi osigurale dugoročno financiranje, što im otežava učinkovito planiranje i provođenje programa. To je posebice vidljivo iz podataka koji sugeriraju da u Rumunjskoj i Hrvatskoj postoji veći broj projekata koji se provodi no u Austriji i Finskoj, međutim, iznosi nisu razmjerno povećani. Drugim riječima, prosječna sredstva za provedbu projekta u Finskoj i Austriji su značajno veća no u Hrvatskoj i Rumunjskoj. Također, u Rumunjskoj i Hrvatskoj veći broj organizacija raspolaže s budžetom manjim od 100.000 EUR godišnje no u Austriji i Finskoj. Nadalje, izvori financiranja uvelike se razlikuju, a neke zemlje pružaju veću državnu potporu od drugih. Općenito, organizacije koje provode programe građanskog odgoja i obrazovanja u zemljama s većim stupnjem razvijene demokracije (Finska, Austrija) obično primaju veću potporu vlade bez straha od uplitanja države u rad civilnog društva, a postoji i veća potpora lokalnih privatnih filantropa. Međutim, organizacije u zemljama s manje razvijenim demokracijama često se oslanjaju na javno i privatno financiranje iz inozemstva, kao i EU sredstva za građanski odgoj i obrazovanje, što je vidljivo u značajno većem broju europskih projekata koji se provode u Rumunjskoj i Hrvatskoj, nego u Austriji i Finskoj. Što je niži stupanj razvijene demokracije u državama, to više organizacija civilnog društva djeluje u području osnaživanja svojeg građanstva. Međutim, s obzirom da te države manje izdvajaju za programe građanskog odgoja i obrazovanja, te organizacije se više oslanjaju na europska sredstva, provodeći niz manjih projekata i intervencija kojima mogu doprinijeti, a time njihovo poslovanje postaje otežano i nepredvidivo. Planiranje rada prema prioritetima određenih europskih programa onemogućuje organizacijama civilnog društva, koje ovise isključivo o tim sredstvima, kontinuitet u radu na temama i sadržajima koji su njima bitni, već im nameće dinamiku rada gdje se njihovo djelovanje prilagođava smjeru koji nameće donator, koji god on bio.

zaključci i preporuke

Demokracija se temelji na razvoju kulture ljudskih prava kao i osnaživanju građana koji su aktivni i odgovorni u zajednicama u kojima sudjeluju. U razvoju demokracije važnu ulogu ima pravo na obrazovanje koje se prepoznaje kao pravo koje je ključno za ostvarivanje svih drugih ljudskih prava pojedinca. Pravo na obrazovanje ne sadrži samo dostupnost i raspoloživost obrazovanja nego i učenje i razvijanje u ljudskim pravima (Tomaševski, 2001¹⁶). To podrazumijeva da su obrazovne ustanove prihvatljive i prilagodljive različitim skupinama djece, mladih i odraslih, te da njeguju demokratsku kulturu na svim razinama, od upravljanja do svakodnevnih odnosa. Razvoj demokratske kulture je dugotrajan proces koji zahtijeva kontinuirano i sustavno djelovanje svih dionika (Rusch, 1994¹⁷), a ostvarivanje prava na obrazovanje građana i građanki može se uspostaviti samo kombiniranjem formalnog i neformalnog obrazovanja te informalnog učenja. Otvaranje prilika građanima i građankama da uče na razne načine, u okviru različitih programa te stječu kompetencije za aktivno sudjelovanje u demokratskom društvu, omogućuje im ostvarivanje njihova prava na obrazovanje i razvoj u skladu s njihovim potrebama i željama.

Dewey (2005¹⁸) tvrdi da je veza demokracije i obrazovanja ključna i da bi obrazovne institucije trebale biti središte društvenih aktivnosti i ključ angažmana zajednice. Isto tako, Dundar¹⁹ (2013) tvrdi da su pojmovi demokracije i obrazovanja povezani, jer je demokracija osigurana obrazovanjem, a obrazovanje je osigurano demokracijom. Trenutačno neke od najutjecajnijih svjetskih i europskih organizacija zahtijevaju od svojih država članica da razviju obrazovnu politiku koja potiče razvoj demokracije (OECD, 2020²⁰; UNESCO, 2016²¹). Ključni u tim procesima su upravo obrazovni programi za ljudska prava i demokratsko građanstvo, a akteri koji preuzimaju ulogu u istom, kada nacionalna politika ne uspijeva zadovoljiti postavljene standarde, jesu organizacije civilnog društva djelujući u sferi neformalnog obrazovnog sustava.

- 16 Tomaševski, K. (2001). *Human Rights obligations: making education available, accessible, acceptable and adaptable*. Gotenburg: Novum Grafiska AB.
- 17 Rusch, E. A. (1994). *Gaining Voice: Democratic Praxis in Restructured Schools*. Paper presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association (New Orleans, LA, April 4-8, 1994).
- 18 Dewey, J. (2005). *Democracy and education*. New York: Barnes and Noble.
- 19 Dundar, S. (2013). Students' Participation to the Decision-Making Process as a Tool for Democratic School. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 13 (2), 867-875.
- 20 OECD (2020). Are students' career expectations aligned with their skills?. *PISA in Focus* No. 104. OECD Publishing: Paris.
- 21 UNESCO (2016). *Leading better learning: School leadership and quality in the Education 2030 agenda: Regional reviews of policies and practices*.
— [poveznica](#), accessed 5th January 2023.

Provedena analiza ukazuje kako u Hrvatskoj postoji najmanja razina konsenzusa na razini formalnog obrazovnog sustava o načinu provođenja građanskog odgoja i obrazovanja i njegovim finalnim ishodima. Ne postoji sustavan način poučavanja o ljudskim pravima i demokratskom građanstvu definiran na nacionalnoj razini, a Hrvatska je i jedina od država uključenih u analizu koja nema ni u kojoj fazi osnovnog i/ili srednjoškolskog obrazovanja građanski odgoj i obrazovanje uveden kao predmet ili kao sadržaj integriran kroz module u druge predmete. Čak i Rumunjska, koja je po stupnju razvijenosti demokracije ispod Hrvatske, ima uveden predmet građanskog odgoja i obrazovanja već u osnovnoškolskom obrazovanju. U ovakvim društvima, gdje postoji nedostatak konsenzusa, ali i pravnog okvira za osnaživanje građanstva, veliku ulogu igra neformalno obrazovanje. Neformalno obrazovanje je po svojoj naravi utemeljeno na demokratskim vrijednostima te promiče uključivost i dobrovoljnost. Fleksibilnije je te se može prilagoditi potrebama i specifičnostima grupa s kojima radi, a doprinosi povezivanju u zajednicama spajajući različite aktere oko tema koje ih interesiraju. Međutim, kako bi neformalno obrazovanje kvalitetno funkcioniralo te doprinosilo razvoju demokracije, mora imati zadovoljene određene preduvjete na razini nacionalnih odgojno-obrazovnih politika. Primarno, važno je da se omogući sudionicima neformalnih obrazovnih programa priznavanje kvalifikacija za znanja i vještine koje su stekli na druge načine izvan sustava formalnog obrazovanja. Kako bi to bilo moguće mora postojati jasan nacionalni okvir te jasne kvalifikacije za određeno područje. Nažalost, za razliku od Finske i Austrije, u Hrvatskoj ne postoji pravni okvir koji omogućuje i nudi smjernice za priznavanje kvalifikacija stečenih u neformalnom obrazovnom sustavu. Osim toga, za područje građanskog odgoja i obrazovanja ne postoji konsenzus o ishodima koje treba postići na pojedinoj razini obrazovanja, što dodatno onemogućuje usmjereno i kontinuirano djelovanje neformalnih programa. Naposljetku, s obzirom da neformalne programe građanskog odgoja i obrazovanja uglavnom provode organizacije civilnog društva, iste bi trebale imati sigurne izvore financiranja koji im omogućuju kontinuitet rada na temama koje su njima relevantne, a ne prilagođavanje prioritetima programa organizacija preko kojih dolaze do sredstava. U Hrvatskoj ne postoji oblik sigurnog javnog financiranja i veliki dio organizacija se oslanja upravo na provedbu projekata s europske razine te svoje djelovanje na godišnjoj bazi prilagođava njihovim prioritetima.

S OBZIROM NA REZULTATE ANALIZE MOGUĆE JE IZDVOJITI ODREĐENE PREPORUKE NA NACIONALNE DONOSIOCE ODLUKA U HRVATSKOJ:

- Potrebno je urediti pravni okvir za područje građanskog odgoja i obrazovanja, kojim se prepoznaju i mogućnosti provedbe građanskog odgoja i obrazovanja kroz neformalne programe.
- Potrebno je urediti stručni okvir za područje građanskog odgoja i obrazovanja, kojim se jasno definiraju obrazovni ishodi za različite razine obrazovanja, uključujući obrazovne ishode za učitelje i nastavnike.
- Potrebno je razviti pravni i stručni okvir te uvesti građanski odgoj i obrazovanje kao obavezan predmet ili predvidjeti module iz područja građanskog odgoja i obrazovanja kao dio kurikulumu postojećih općeobrazovnih obvezanih predmeta.
- Potrebno je slijediti smjernice Vijeća Europe navedene u Preporuci iz 2012. o validaciji neformalnog obrazovanja i informalnog učenja, te razviti pravni, kvalifikacijski i stručni okvir za validaciju kompetencija stečenih neformalnim programima.
- Potrebno je usustaviti sustav financiranja organizacija civilnog društva iz javnih sredstava, te predvidjeti redovno i kontinuirano sufinanciranje neformalnih programa građanskog odgoja i obrazovanja kao nečeg što doprinosi razvoju demokracije. Isto je moguće ostvariti na način da se predvide financijska sredstva za ostvarivanje ciljeva određenih nacionalnih programa koji ističu kao važno provedbu odgoja i obrazovanja za ljudska prava i demokratsko građanstvo.

doc.dr.sc. Monika Pažur

ANALIZA MOGUĆNOSTI NEFORMALNOG
GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA:
slučaj Hrvatske, Finske, Austrije i Rumunjske

ISBN 978-953-7960-54-4

Zagreb, ožujak 2024.

Sufinancira
Europska unija

Nacionalna
zaklada za
razvoj
civilnoga
društva